Datu regula – jauna atbildība

Par nesen, 25. maijā, spēku guvušās Vispārīgās datu aizsardzības regulas r juridiskā biroja COBALT Latvijas biroja partneri un zvērinātu advokāti Ing

DAUDZ jau ir runāts par Vispārīgo datu aizsardzības regulu, tomēr vēl aizvien novēroju, ka sabiedrībā valda apjukums par to, tieši ko Datu regula ietekmē un kādi ir iespējamie riski. Daudzi, šķiet, vēl aizvien ļoti baidās.

Pilnīgi noteikti nav jābaidās. Jāņem vērā, ka Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības nav nekas jauns. Regulu mēs uztveram nevis kā revolūciju, bet gan kā evolūciju datu aizsardzībā. Jēdziens «personas dati» tiek definēts līdzīgi kā iepriekš – respektīvi, tie ir jebkuri dati, kuri ļauj identificēt fizisko personu. Pienākums aizsargāt datus attiecas uz jebkādu datu apstrādi, tas nozīmē datu ievākšanu un saglabāšanu, sistematizēšanu, ar nosacījumu, ka tas ir jebkādiem neprivātiem mērķiem. Iztēlosimies mazumtirgotāja veikalu, kam ir mājaslapa, klienti, kuri atnāk uz veikalu, un darbinieki. Tirgotājam ir dažādas datu kategorijas, kuras viņš apstrādā. Veikals ir datu pārzinis, un gan pēc iepriekšējā, gan pēc jaunā regulējuma veikalam kā uzņēmumam ir augstākā atbildības pakāpe par šiem datiem. Ja viņš izmanto kādus ārpakalpojumus attiecībā uz grāmatvedību, mārketingu un interneta pakalpojumiem, šie visi ir datu apstrādātāji. Saglabājies ir punkts, ka datu apstrādei jābūt tiesiskam pamatam.

Tāpat var piebilst, ka datu subjektam vienmēr ir bijušas tiesības pieprasīt un saņemt informāciju, viņam arī bijušas tiesības lūgt dzēst datus. Jaunums ir «tiesības būt aizmirstam», tas nozīmē, ka par viņu tiek dati izdzēsti, kā arī to, ka tiek aizmirsts tas, ka viņš vispār jebkad ir parādījies datu apstrādē. Vēl ir tiesības uz datu pārnesamību – var pieprasīt, lai datus iedod kaut kādā apkopotā veidā, ko tad var nodot citam pakalpojuma sniedzējam, taču es gan patlaban neredzu konkrētus piemērus tam, kā tas dzīvē darbosies.

Ir vēl kādi būtiski jaunumi, kas varētu būt interesanti uzņēmējiem?

Ir dažas lietas, kuras būs vieglākas un labākas. Pirmkārt, agrāk bija pienākums reģistrēt datu apstrādi Datu valsts inspekcijā, tas bija tīri formāls vingrinājums, tagad šāda pienākuma vairs nebūs. Otrkārt, atvieglojums ir šāds – līdz šim ir bijis tā, ka datu aizsardzības speciālists ir bijis sertificēts, un sertifikātu iegūst tikai un vienīgi no Datu valsts inspekcijas akceptēta ārējā provaidera. Regula neparedz šādu sertificēšanu, šobrīd gan ir ļoti grūti teikt, kā pēc mūsu vietējā, Latvijas likuma būs, bet pastāv iespēja, ka birokrātijas te gan nebūs.

Trešais atvieglojums, par ko ļoti maz runā, bet kas ir reāls atvieglojums, – agrāk Latvijā nebija noregulēta situācija ar mazgadīgajiem interneta lietotājiem un viņu piekrišanas sniegšanu interneta vidē. Ar regulu mums tagad skaidri noteikts, ka jaunieši, sākot no 13 gadu vecuma, ir spējīgi sniegt savu piekrišanu interneta vidē. Tas nozīmē principā, ka viņi var kļūt par vietņu lietotājiem, agrāk tas nebija noregulēts, un pēc civiltiesiskajiem principiem rīcībspēja Latvijā ir no 18 gadu vecuma.

Kā ir ar piekrišanu datu apstrādei? Pirms un pēc regulas pieņemšanas dienas nāca ļoti dažādi e-pasti ar ļoti dažādām prasībām, kas ir jādara vai nav jādara, lai turpinātu saņemt jaunumus un pakalpojumus.

Eiropas valstīs bija atšķirīga pieeja attiecībā uz «opt in/opt out» [pieteikties/nepieteikties pakalpojumam]. Latvijā vienmēr bijis, ka ir jāsniedz aktīvā piekrišana, bet tas, kas mums ir jāatceras, – piekrišana ir tikai viens no tiesiskajiem pamatiem datu apstrādei.

▲ **«VISPĀRĪGĀS datu aizsardzības regulas prasības nav nekas jauns. Regulu mēs uztveram nevis kā revolūciju, bet gan kā evolūciju datu aizsardzībā. Jēdziens «personas dati» tiek definēts līdzīgi kā iepriekš – respektīvi, tie ir jebkuri dati, kuri ļauj identificēt fizisko personu,» mudina ņemt vērā juridiskā biroja COBALT Latvijas biroja partnere un zvērināta advokāte Ingrīda Kariņa-Bērziņa.**

FOTO - KRISTAPS KALNS, *DIENAS MEDIJI*

Ja pašvaldība vai kāds cits sveicējs grib būt ļoti piesardzīgs, protams, var rakstīt: «Sirsnīgi sveicam Jāni vai sirsnīgi sveicam Jāni B»

Var būt tā, ka uzņēmums jau ir komerciālās attiecībās ar sūtījuma saņēmējiem, tad varētu būt tā, ka šis elektroniskais vēstījums tiek sniegts tāpēc, ka šāds sūtījums saistīts ar konkrēta darījuma vai līguma izpildi.

Tātad var nebūt arī vajadzīga konkrēta piekrišana?

Jā, piekrišana nav vienīgais datu apstrādes pamatojums. Regulā jaunums ir saistīts ar biometrisko datu aizsardzību. Agrāk nekas nebija atsevišķi atrunāts, bet tagad ir jāzina, ka šādus datus drīkst apstrādāt tikai tad, ja ir skaidra un nepārprotama piekrišana, šeit gan nevar teikt, ka tās būtu uzņēmuma leģitīmās intereses apstrādāt pirkstu nospiedumus. Varētu būt arī kādi fotoattēli, kuri tiek definēti kā biometriskie dati tāpēc, ka no tiem var izdarīt kādas kalkulācijas. Situācijas var būt dažādas. Vēl viena interesanta lieta – novērtējums par ietekmi. Tas nozīmē, ja uzņēmums gatavojas, piemēram, kaut kādā veidā profilēt savu klientu datubāzi un izdarīt kaut kādus secinājumus par konkrēto personu rīcību un, pamatojoties uz secinājumiem, grib ieteikt ar reklāmas palīdzību konkrētas preces – teiksim, sieviete nopirkusi ar grūtniecību saistītas preces, tad jau droši vien drīz būtu jāpiedāvā pamperi. Pirms tiek veikta šādu datu apstrāde, regula uzliek par pienākumu veikt novērtējumu par to un iespēju robežās konsultēties ar Datu valsts inspekciju. Princips, kas iet cauri visai regulai, kas nebija iepriekšējā regulējumā, ir datu minimizēšanas princips.

Saprotu, ka regula rakstīta, domājot vairāk par lielajiem uzņēmumiem – *Facebook*, *Google* un citiem. Vai nav tā, ka mazajiem uzņēmumiem grūtāk būs konkurēt?

Es domāju, ka tas, kas notiek, un tas, kas notiks, ir, ka mazie uzņēmumi izvairīsies no biznesa modeļiem, kuri viņiem uzliktu viņu ieskatā sarežģītus datu apstrādes pienākumus. Mēs tagad dzirdam, ka esam *big data* jeb lielo datu laikmetā, un iznāk tā, ka datu profilēšana būs taka gigantiskiem uzņēmumiem. Nezinu, vai tas ir tas, ko mēs gribam? Mazam uzņēmumam, kurš izvēlas, ka ies tādu biznesa ceļu, kas balstās uz datu profilēšanu, uz īpašu kategoriju datu apstrādi, visi ar nosacījumu izpildi saistītie resursi un to izmaksas tagad ir jāieceno.

Tad sanāk, ka, piemēram, *Facebook* varēs atļauties juristus un datu pārziņus, kas visu sakārtos, bet mazajiem uzņēmumiem būs problēmas?

Domāju, ka tajā, ko jūs sakāt, ir zināma patiesība, bet mēs faktiski nevaram īsti paredzēt, ko tas nozīmēs realitātē un kā atklāsies riski uzņēmējdarbības vidē. Tas, ko mēs redzam tirgū, ir, ka gan lielie uzņēmumi, gan mazie uzņēmumi, gan arī valsts iestādes ļoti daudz domā par to, kāpēc mums vispār ir šie dati, un par to, vai šie dati vispār jāglabā. Vai mums nebūtu vieglāk dzīvot, ja mēs no datiem atbrīvotos? Taču datu regulas nosacījumi ir izpildāmi, un Datu valsts inspekcija ir aplieciņājusi, ka patiešām grib sadarboties ar uzņēmējiem, konsultēt un sniegt palīdzību, tā ka cerēsim, ka uzņēmēji būs pietiekami apņēmīgi, lai situāciju izvērtētu racionāli.

Dažkārt saka, ka Latvijā tipiski ir sodīt un tikai pēc tam skaidrot. Šādu bažu šobrīd nav?

Regula ir uzrakstīta vispārīgi, un būs interesanti redzēt, kā Latvijā laika gaitā Datu regulas prasības izpaudīsies, jo mums Latvijā ir tā pieeja, ko mēdz saukt par normatīvismu. Datu regulā atkal ir diezgan daudz vispārīgu principu, bet, cik mums ir zināms, Datu valsts inspekcija ir gatavojusies arī šo jēdzienu saprātīgai piemērošanai. Ir zināma kāda sūdzība, kura gan

, taču arī ieguvumi

drošinātajiem ieguvumiem un potenciālajām problēmām ar
du Kariņu-Bērziņu sarunājas Raivis Vilūns

nav Latvijā, bet vienā no citām Baltijas valstīm, un šajā sūdzībā viens datu subjekts pamanījās pasūdzēties par pakalpojuma sniedzēju, kurš nav, viņaprāt, viņu pienācīgi izdzēsis no e-pasta adresātu saraksta. Datu subjekts ir kļuvis nikns, pasūdzējies Datu valsts inspekcijā. Uzņēmums nejutās pietiekami drošs, lai atbildētu tā, kā parasti to darītu: «Atvainojamies, tūlīt izdzēsīsim!» Es vēl nevaru pateikt, kā mūsu Baltijas kaimiņvalsts Datu valsts inspekcija reaģēs.

Kā ir ar risku, ka Datu regulas nosacījumi tiks izmantoti ļaunprātīgi, lai apgrūtinātu uzņēmumiem dzīvi?

Ir preventīvās darbības, kas ir vienkārši tāda kā laba datu higiēna. Tās ir skaidras klientu datu apstrādes nostādnes, kuras tajā «X stundā», kad pie durvīm klauvēs Datu valsts inspekcija, uzņēmums varēs parādīt un pateikt, ka klientiem viss tiek skaidri izskaidrots. Tas, ja uzņēmums ir izskatījis klientu sarakstus un izdzēsis tādas personas, par kuru patiešām nav absolūti nekādas skaidrības, kā tas cilvēks nonācis uzņēmuma sarakstā. Es to sauktu par labu datu higiēnu. Nav jau arī tā, ka Datu valsts inspekcija saņem vēstuli par problēmu un uzreiz piemēro sodu. Saskaņā ar mūsu administratīvo procesu vienmēr ir iespēja sniegt paskaidrojumu un arī apstrīdēt jebkuru lēmumu.

Tikko kā stājās spēkā Datu regula, vairākās Eiropas valstīs tika iesniegtas sūdzības pret *Google*, *Facebook* un tā meitasuzņēmumiem par regulas pārkāpumiem.

Jā, izskatās, ka tās sūdzības tiek apkopotas Īrijā, jo tur ir galvenais *Facebook* birojs Eiropā. Neesmu tās sūdzības redzējusi, neesmu varējusi izvērtēt, bet izskatās, ka tas, par ko sūdzas, ir tas, ka datu subjekta piekrišana nav bijusi pietiekami apzināta. Sekosim notikumiem un redzēsim, kas tiks nolemts.

Šķiet ļoti sarežģīti izvērtēt internetā atstāto datu jautājumus.

Es savam priekam un arī par prieku visiem Rīgas Ekonomikas augstskolā *SSE Riga*, kur esmu pasniedzēja, katru gadu izlasu *Facebook* lietošanas noteikumus, kurus gandrīz neviens rūpīgi neizlasa vai vispār neizlasa. Interneta vide darbojas uz tādiem principiem – «gribi – nāc, negribi – nenāc». Jautājums ir par to, kādā veidā mēs varam vērtēt patērētāju subjektīvo zināšanu līmeni. Līdz šim ir bijis tā, ka e-komercija ir bijusi iespējama, neslēdzot līgumus uz papīra. Zināšanu līmenis, kas tiek prezumēts, ir diezgan augsts. Tiek pieņemts, ka patērētājs ir visu sapratis – viņš sniedz savus datus, un viņam atsūta nopirkto.

Patlaban vēl ir ārkārtīgi grūti paredzēt, kā saistībā ar Datu regulu viss process attīstīsies, bet, manuprāt, Latvijai un kopumā ES īsti atgriešanās ceļa nemaz nav.

Kā tagad būs ar nejaušu personas datu nodošanu tālāk? Piemēram, nesen TV ziņās stāstīja par gadījumu, kad velobraucēja tiesības aizsūtītas nepareizajam adresātam, un man uz pastkasti bieži nāk vēstules no parādu piedzinējiem, kas paredzētas kaimiņiem, kuri sen šajā mājā vairs nedzīvo.

Es domāju, ka nav atrunāts punkts par to, ka būs speciālas atlaides, ja kāds būs kļūdījies, bet katrai no situācijām var būt atšķirīgs risinājums. Iespējams, parādu piedzinēji ir izmantojuši visus saprātīgos risinājumus, lai būtu informēti par šīs meklētās personas atrašanās vietu. Varam pieņemt, ka personai, ņemot kredītu, bija jāpiekrīt, ka informēs tādā gadījumā, ja mainīs savu dzīvesvietu. Ja tā, tad šai informācijai par dzīvesvietas maiņu būtu jānonāk līdz parādu piedzinējam. Taču parādu piedzinējam būtu pienākums pārtraukt sūtīt vēstules uz jūsu pastkastīti, ja parādu piedzinējam būtu informācija, ka parādnieks šajā adresē vairs nedzīvo. Sodi un sankcijas, ko valsts var piemērot pret jebkuru no mums, ir jāsamēro pret pārkāpumu. Datu regulas kontekstā mums bija interesanta diskusija ar kolēģiem par «apsveicam datu subjektu A un B jubilejā». Te svarīgs ir jautājums par to, kādu tiesisko pamatu pašvaldība var atrast iedzīvotāju apsveikšanai jubilejā. Principā visvienkāršāk būtu informēt visus novada iedzīvotājus par to, ka arī turpmāk mēs sveiksim jubilārus jubilejā, drukājot sludinājumu vietējā avīzē, jo tas stiprina sava novada patriotismu. Ja jūs nevēlaties, ka jūs sveic, tad, lūdzu, dariet mums to zināmu.

Tātad šāda veida argumenti var attaisnot vārdu publicēšanu?

Jā, bet, ja pašvaldība vai kāds cits sveicējs grib būt ļoti piesardzīgs, protams, var rakstīt: «Sirsnīgi sveicam Jāni vai sirsnīgi sveicam Jāni B.»

Mazā ciemā gan ar to pietiktu, lai konkrēto cilvēku identificētu.

Jā, bet nu, ja netiek minēts dzimšanas gads, tad informācijas apjoms ir minimāls. Jūtīgāka situācija varētu būt uzņēmumos, jo daudzviet jubilejās sveic kolēģus. Ir darbinieku saraksts biroja virtuvē pie sienas, ir jubilāru saraksts. Droši vien nebūtu jāliek liels uzsvars uz vecumu, ja vien nav saņemta nepārprotama piekrišana no tā attiecīgā darbinieka, taču, ja mēs vispār neminam vecumu, tad, manuprāt, šī situācija nav problemātiska. Taču, protams, ja no kāda darbinieka ir saņemta norāde, ka šis cilvēks vispār negrib, lai kolēģi viņu publiski sveic jubilejās, tad, protams, to nedrīkstētu darīt.